

Koude voeten en bevroren vingers: vogels tellen in de winter

Er zijn niet zoveel wintertellingen, maar de Punt-Transect-Telling is er één. Moelijk woord voor een simpele en wonderschone vogeltelling op de winterdag.

Lenny Langerveld

Je denkt dat je alle grote landelijke vogeltellingen in Nederland wel zo ongeveer in de smiezen hebt, maar er zijn altijd weer tellingen die aan de aandacht ontsnappen. Wel eens gehoord van het PTT-project van Sovon? Nee, dat dacht ik al. Toch loopt de telling al sinds 1978; het is het langstlopende Sovon-project.

Het Punt-Transect-Tellingenproject is eigenlijk niet méér dan een eenmalige telling in de periode van 15 december tot en met 1 januari. De tellers (zo'n vierhonderd in heel Nederland) zetten een telroute uit met twintig vaste punten die minimaal 250 meter uit elkaar liggen in besloten landschap of 500 meter in open landschap. Op ieder punt moeten exact vijf minuten lang alle vogels geteld worden, die aanwezig zijn of voorbij komen. Het tellen van grote groepen of het determineren van lastige soorten mag buiten die vijf minuten. De route met telpunten moet goed in kaart gebracht worden en de telling moet ieder jaar herhaald worden. De registratie van de route is belangrijk, omdat een telling ook na het overlijden of ziek worden van een teller, door moet kunnen gaan. Juist de jaarlijkse herhaling, biedt inzicht en informatie. Willem van Manen is de coördinator vanuit Sovon. Hij noemt het PTT-project 'een gestandaardiseerde manier om iets te weten te komen over het aantalsverloop van vogels in de winter'. Van Manen: "Dankzij deze tellingen kunnen we daadwerkelijk in cijfers zien wat we met onze onderbuik al wel wisten, zoals het verdwijnen van de bonte kraai bijvoorbeeld." Maar ook minder duidelijke dingen worden zichtbaar in de tellingen, zoals de geleidelijke verhuizing van de van de blauwe kiekendief van de kust naar het binnenland, of de invasies van kruisbekken.

Landschappen veranderen, weilanden

worden snelwegen en een boerderij transformeert met een beetje pech in een flatgebouw. Kun je door de jaren heen routes in stand houden? Van Manen: "Soms is het moeilijk om een teller er van te overtuigen dat zijn telling op een punt waar door landschappelijke veranderingen bijvoorbeeld geen vogels meer voorkomen, juist van belang is."

Nulwaarnemingen zijn cruciaal en hierin zit een van de grootste verschillen met bijvoorbeeld de registraties op de website www.waarneming.nl.

Op www.waarneming.nl is een Nultelling geen telling, maar binnen dit telproject is een nultelling wel degelijk razend informatief. Van Manen: "Zelfs een paar routes kunnen daardoor in sommige opzichten méér zeggen dan de enorme database van [waarneming.nl](http://www.waarneming.nl)."

Vecht, kaart uit 1719 (internet)

Engbert van Oort (61) is een van de deelnemers aan de Punt Transect Tellingen in het Gooi. Komende december stappen hij en zijn echtgenote Gina voor de elfde keer in de auto om de route te rijden. Zijn vrouw gewapend met schrijfgerei en de kookwekker vanwege het exact vijf

minuten lang tellen, Engbert met de verrekijker en beiden gehuld in warme truien en dikke jassen. De richtlijn dat een traject niet langer dan 20 kilometer mag zijn en liefst niet langer dan twee uur duurt, lapt hij elf jaar geleden gelijk aan z'n laars. Hij kreeg dat vanwege alle meren en waterwegen domweg niet voor elkaar en vroeg toestemming voor een route vanuit zijn woonplaats Loenen van veertig kilometer waar hij met de auto zo'n drie uur over doet. Het eerste telpunt is in zijn eigen voortuin, de tweede op de begraafplaats. Zo slingert hij via het sportpart, het Amsterdam-Rijnkanaal en de brug bij Nigtevecht, Weesp en de Horstermeer terug naar de tuin van het gemeentehuis in Loenen. Alle biotopen die je kunt verwachten in Het Gooi zitten er in, weilanden, open water, bebouwing en bos. De vogel die Engbert het meest tegenkomt op alle twintig telpunten, is de kokmeeuw. De grootste aantallen zijn gereserveerd voor de ganzen, en verder zijn de 'usual suspects' vooral merels, roodborsten, spreuwen en mussen.

Het is lastig om een bepaalde tendens waar te nemen in de loop van die elf jaar, want daarvoor zijn de omstandigheden te bepalend. Heeft het al gevoren en ligt er sneeuw? Waar zitten de ganzen? Engbert: "Als ze net honderd meter verderop zitten, ben je ze voor de telling kwijt." Natuurlijk is de verleiding wel eens groot om ze toch mee te tellen als je weet dat ze om de hoek zitten, maar je moet jezelf niet voor de gek houden." Hetzelfde geldt voor die zwerm die één seconde na het alarm van de kookwekker alsnog komt overvliegen. Die doet niet meer mee. Slechts één keer heeft Engbert de hand gelicht met de voorschriften; dat was toen hij bij het kantoor van de waterzuivering in Weesp in een boom een buizerd zag zitten. Toen hij na afloop de telescoop opzette om de buizerd nog eens rustig te bekijken, vroeg een passerende wandelaar: 'Zit die zeearend er nog steeds?' Engbert stelde de kijker op scherp en constateerde dat de vermeende buizerd een juveniele zeearend was. Daar heeft hij de aantekeningen toen toch maar op aangepast. Het kan zijn dat er in die schamele vijf

minuten zo'n 20.000 vogels passeren waarvan zo'n 7000 à 8000 grauwe ganzen. Het noteren van de soort gebeurt binnen de tijd, het noteren van de aantallen mag ook nog ná die vijf minuten. Engbert staat buiten, zijn vrouw zit in de auto met het raam open mee te schrijven. Soms fietsen ze zomers dezelfde route of passeren ze telpunten. "Dan zitten we heerlijk op een bankje ons boterhammetje te eten, T-shirt en korte broek aan en dan zeggen we tegen elkaar: 'Over een half jaar staan we hier weer te blauwbekken van de kou.'" Ook een mooie waarneming: op een totaal nieuwe plek, namelijk in de Horstermeerpolder, zag Van Oort een foeragerende ijsvogel. Hij seinde meteen Jelle Harder in, die er prompt een ijsvogelwand liet aanleggen. De ergste kou was het ritje dat ze bij min 15 graden maakten. Gelukkig is er dan altijd een grote thermoskan met koffie in de auto. Gelukkig moeten ze nog genoeg kilometers te rijden om weer een beetje op te warmen voor de volgende koudeaanval.

Loenerslootsebrug in Amsterdam-Rijnkanaal
Foto: internet

Het meest barre plekje langs de route is steevast de telplek langs het Amsterdam-Rijn kanaal. 'Hoe de wind ook waait, daar sta je altijd te verrekken van de kou'. Het verwerken van de gegevens gebeurt uiteraard digitaal. Inloggen met je persoonlijke code op de website van Sovon en op die website je eigen formulier invullen. De soortenteller van Engbert staat nu op 85 soorten (geteld tijdens de PTT), de laatste nieuwe soort was twee jaar geleden de grote gele kwikstaart. Voor Sovon is het van belang dat de routes eindeloos lang gelopen worden. Tien jaar is nog helemaal niets. Engbert heeft zijn route goed in kaart gebracht (zie kaartje), dus mocht hij een keer verhinderd zijn, dan kunnen anderen het zó overnemen. Interesse? www.sovon.nl